

ЦІЛЬМАК ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри соціології та психології,
доктор юридичних наук, професор*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОСОБИСТІСНОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Історично велике значення у людській життєдіяльності мають такі інтегральні характеристики як правова свідомість та правова самоусвідомленість, які детермінують правомірну поведінку особи. У свою чергу правомірна або неправомірна поведінка людини обумовлюється сукупністю особистісних індивідуально-психологічних характеристик, серед яких ключове місце займає воля.

У п. 1. ст. 19 КК України «...Осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними...» [2]. Як відомо, перший пункт статті 19 КК України вказує на два психологічних критерія формули осудності – це психологічний та вольовий. Розглядаючи вольовий критерій осудності, хотілося би зазначити, що його детермінують певні вольові процеси, стани, властивості та характеристики особи. Однак, на мою думку, для «здатності особи керувати своїми діями» також велике значення має ще й така вольова якість як самоврядування. Таким чином, на сьогодні постає необхідність розкриття сутності та психологічної природи такої важливої, з точки зору права та психології, вольової якості як – самоврядування. Обґрунтую свої наукові позиції.

Я вважаю, що термін «самоврядування» слід тлумачити, як здатність особи керувати собою та своїми діями, вчинками, поведінкою, емоціями та станами (емоційними, вольовими та пізнавальними).

Зі змісту дефініції ми бачимо, що самоврядування особи може бути спрямоване на її:

1) внутрішню сферу (тобто її думки, емоції, переживання, стани (емоційні, вольові, пізнавальні) та ін.);

2) зовнішню сферу (тобто її мовлення, жести, дії, вчинки, поведінку, індивідуально-психологічні якості, риси, особливості та ін.).

Отже, самоврядування особи може бути:

А) *інтерперсональним* (тобто особа здатна керувати своїм внутрішнім світом);

Б) *екстраперсональне* (тобто особа здатна керувати своїми зовнішніми проявами, діями, поведінкою та ін.).

Особистісне самоврядування є інтегральною вольовою характеристикою особи, яку можна представити у вигляді такої формули:

Самоврядування = Самовладання + Самоконтроль,

де самовладання – це вольова якість, яка дозволяє особі стримувати негативні емоції та почуття або активувати необхідні позитивні [3].

Самовладання може виявлятися у [1]:

1) самостримуванні (тобто гальмуванні особою небажаних настроїв та емоційних станів),

2) самоактивізації (тобто викликання особою певних настроїв, станів, почуттів, які є стимулом для її подальших вчинків і дій).

Самоконтроль – це вольова якість, яка дозволяє «...контролювати власну поведінку та свої емоції...» [1].

Таким чином, самовладання забезпечує здатність особи керувати внутрішньою особистісною сферою, а самоконтроль забезпечує здатність особи керувати зовнішньою особистісною сферою.

Особистісне самоврядування особи може відбуватися на таких рівнях:

1) стратегічному (тобто керування собою та своїми діями для досягнення віддалених життєдіяльних цілей);

2) тактичному (тобто керування собою та своїми діями для досягнення проміжних цілей, які сприятимуть досягненню життєдіяльної мети);

3) оперативному (тобто керування собою та своїми діями у певних життєвих ситуаціях або обставинах).

Здатність особи керувати собою та своїми діями забезпечується її:

1) спроможністю формувати своє особистісне ставлення (наприклад, до соціальних норм та правил);

2) спроможністю обирати та визначати свою особистісну позицію (правомірність або неправомірність);

3) спроможністю реалізувати свою особистісну позицію (наприклад, демонструвати соціально прийнятну поведінку або антисоціальну поведінку).

Отже, самоврядування може бути:

А) *правомірним* (виявляється у правомірній поведінці особи);

Б) *неправомірним* (виявляється у протиправній поведінці особи).

Таким чином, підводячи підсумки, хочу зазначити, що така вольова якість як «самоврядування» має вагоме значення для людського існування, так як вона робить поведінку особи керованою, тобто забезпечує здатність особи керувати собою та своїми діями. Правомірність або неправомірність поведінки особи залежить від її: 1) мотивації; 2) емоційного ставлення; 3) особистісно-соціально-діяльнісних установок та настановлень; 4) світогляду; 5) правосвідомості, 6) ступеню розвитку самоврядування 7) виду самоврядування (правомірне або неправомірне) та ін.

Список використаної літератури:

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. М.: Высшая школа, 1980. 368 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

3. Цільмак О.М. Еталонний психологічний профіль вольових якостей слідчого. О.М. Цільмак // *Соціально-правові студії*, Випуск2 (4)., 2019, С.22-26; DOI 10.32518/2617-4162-2019-2-22-26

Ключові слова: самоврядування, вольова якість, здатність керувати своїми діями, правомірне самоврядування, неправомірне самоврядування.

Ключевые слова: самоуправление, волевое качество, способность управлять своими действиями, правомерное самоуправление, неправомерное самоуправление.

Key words: self-government, volitional quality, ability to manage one's actions, lawful self-government, illegal self-government.

АЛЕКСЕНЦЕВА-ТІМЧЕНКО КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології та психології,
кандидат соціологічних наук, доцент*

МЕЛЬНИКОВ АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри соціології та психології,
доктор соціологічних наук, доцент*

БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасне суспільство змінює роль і місце людини у соціальній системі та вимагає нового підходу до визначення особистісних якостей. В умовах індивідуалізованого суспільства відбувається заміщення соціально-структурних категорій патернами культурно конституційованих життєвих стилів. Як справедливо відзначають теоретики постіндустріалізму, чіткі межі елементів соціальної структури розмиваються та поступаються місцем «плинній» (З. Бауман), турбулентній, часто непередбаченій соціальній реальності, що відтворює не стільки логіку структур, скільки проекції індивідуальних «рефлексивних біографій». Таким чином, зростає особистісна відповідальність за екзистенційний вибір та побудову свого життя, а положення індивіда у суспільній структурі стає більш залежним від змоги репрезентувати себе у соціальному просторі.

Одні з перших розробників біографічного методу У. Томас і Ф. Знанецький обґрунтовано вважали, що соціальні процеси потрібно розглядати як результат співвідношення свідомості особистості та об'єктивної соціальної дійсності [1]. У цьому співвідношенні індивід вступає, водночас, як активний суб'єкт та продукт соціальної взаємодії. Отже, вивчення індивідуальної свідомості та самосвідомості є необхідною умовою аналізу соціального світу. Саме в рамках біографічних досліджень робиться спроба встати на позицію актора та відтворити той світ, у якому він живе та який когнітивно конструює. Це дозволяє